

HAYATIN ÖTE YAKASI

FERİDUN ANDAÇ

Orhan Kemal'i anımsarken

Eğer okumanın hayatımızdaki yerinden söz edeceksek; bunun önce bir ilgiyle başladığını, sonra tutkuya dönüştüğünü belirtmeliyiz.

Kuşkusuz o başlama çizgisinde birtakım rastlantılar, karşılaşmalar, bakış ve algılayışlar etkilidir.

Kim ne derse desin, okumak eylemi ilkten sezgi ve kavrayışla başlar, sonrasında ise okuduğumuz yazarların yapıtlarıyla bir eğitime dönüşür.

Resimli romanların dünyasıyla tanışmak bu ilk adımla okumanın kapılarını açabilir bize. Çocuğun dünyasında görsellik önemlidir. Bunu izleyen süreçte sürükleyicilik ve serüvenin yanına düşsellik eklenir. **Jules Verne**, vari yazarlar, bu bakımdan, her çocuğun dünyasında derince izler bırakır.

Yüzünüzü biraz daha hayata dönmüş, topluma, insana bakar olmuşsanız; hele bir de sokakları tanıyor, bunları anlamamanın kıyısına gelmişseniz; karşınızda başka yazarlar duruyordur: **Gorki, Istrati, Steinbeck, Orhan Kemal**... Bu yetişkin halinizin ibresi belirmiştir az çok. Okuryazarlığın sırrını çözmeye de yönelmişsinizdir artık. Duygu ve düşünce eğitiminin yanı sıra okuma eğitimine de ilk adımdır bu.

★★★

1970 Haziranı'nda, öğlen vakti, bir serinliğe çekilmiş, **Eskici ve Oğulları**'nın sürükleyici atmosferine kaptırılmış kendimi. Radyonun on üç haberlerindeki bir tümce o anki zamanı durduruyor birden: **"...Orhan Kemal öldü!.."**

Kitaplarını soluk soluğa okuduğum yazarların ölüler ülkesinin de çok ötesinde olduklarını düşündüğümünden, bu habere hem şaşırılmış; hem de bir yazarın ölümüne, ilk kez, bir **'haber'**le tanıklık ediyordum. Ellerimin arasında da, bana okuma serüveninin sırlı kapılarını açan romanı duruyordu.

★★★

Gogol, Dostoyevski, Gorki, Çehov, Steinbeck, Istrati, Jack London ile kitaplarını bir arada okuduğum Orhan Kemal ölmüştü demek!.. Yazarların yaşadıklarını, bir gün ölebileceklerini düşünemediğim yaşlardaydım. Bir yakınlığı kaybetmişcesine üzülmüş, günlerce kitaplarını elimden bırakmamıştım.

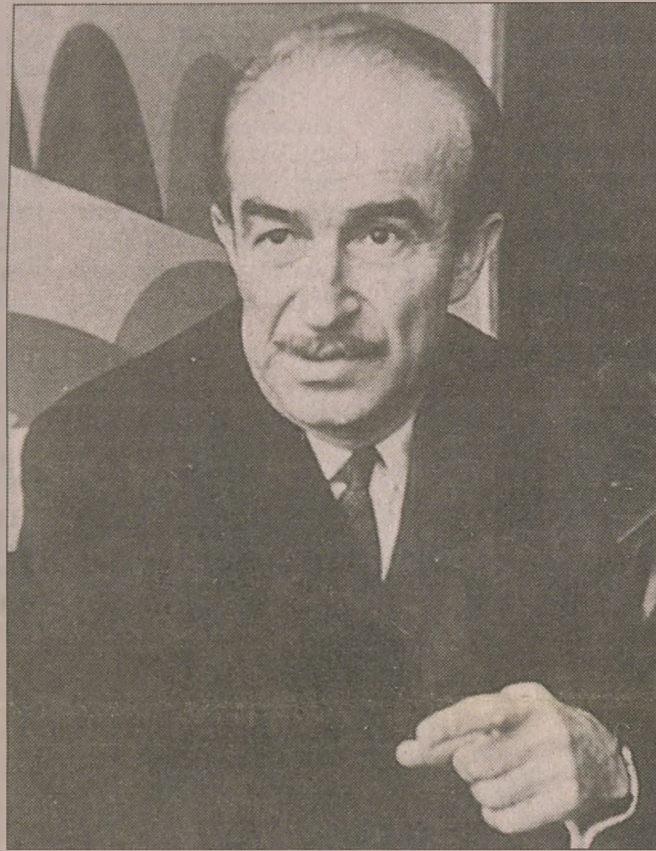
★★★

Orhan Kemal, okuma serüvenimin kapılarını açan, toplumsal bilinçlenmemi başlatan biridir benim için. Onun bu etkileyici anlatıcı kimliğini var eden neydi? Hangi koşulların insanıydı? Bu yazdıklarının kaynağı, coğrafyası, biçimleniş serüveni nasıl oluşmuştu? İster istemez bunları merak ediyordunuz onu okurken.

★★★

Öyküleri, romanlarında Anadolu insanının yaşamından kesitler yansıtmayı önceleyen Orhan Kemal'in yazınsal birikimi, Çukurova (Adana) gerçeğinden büyük kent (İstanbul) gerçeğine uzanan, tarihsel/toplumsal bir süreci, yani toplumumu-

Orhan Kemal, kişisel serüvenine tanıklığından yola çıkarak yazdığı öykü ve romanlarında topluma, toplumun insan-çevre gerçeğine bakar. Ama asıl Türkiye'nin tarihsel / toplumsal değişim sürecine tanıklığı yazınsal birikiminin ikinci evresiyle başlar.

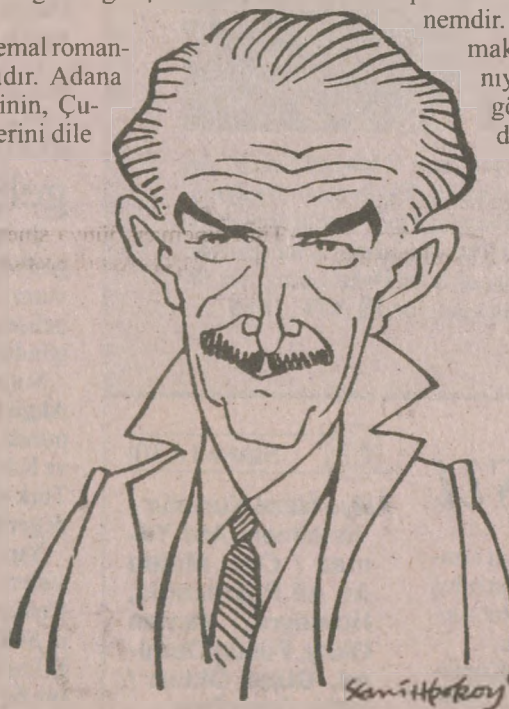
zun yaklaşık 70 yıllık bir dönemini kapsar.

Onun bize sunduğu birikimi üç evrede değerlendirmek gerektiğini düşünüyorum. Birinci dönem ürünlerinde çocukluk ve ilköğrenlik yıllarını konu edinir. Yaşadığı ortam, coğrafya, tanıklıkları imlediğim ürünlerine ağır. Bunlarda her ne kadar özyaşamsal öğeler ağır basmış da olsa, özellikle Adana-Çukurova gerçeğindeki **'küçük insan'**ın serüvenine tanık oluyoruz. **Cemile** romanı, onun sonraki romanlarının epizodudur adeta. Hem izlekler hem de bakış açısının sağlamlığı açısından.

İkinci dönem, Orhan Kemal romanıcılığının nirengi noktasıdır. Adana toprak ve fabrika işçilerinin, Çukurova insanının gerçeklerini dile

getirdiği **Murtaza (1950), Bereketli Topraklar Üzerinde (1954), Eskici ve Oğulları (1962)** ile **Vukuat Var (1958), Hanımın Çiftliği (1961), Kanlı Topraklar (1963)** üçlüsünde Çukurova'nın ekonomik/toplumsal yapısındaki değişimin tarım ve sanayi kesimine etkisini, kişi ve toplum gerçeklerinden hareketle yansıttı. Romancılığının omurgasını oluşturan bu romanları, bir anlamda, Türkiye'nin toplumsal değişim dönemine tanıklığı getirir.

Orhan Kemal'in yansıttığı süreç Türkiye'de kapitalizmin filizlendiği bir dönemdir. Bir yanı sıra tarımda makineleşme, öte yanı sıra köyden kente göç olgusunun başladığı bir dönemdir.

OKUMA ÖNERİLERİ

Orhan Kemal
Bütün yapıtları Tekin Yayınevi'nce yayımlanan Orhan Kemal'in sürekli yeni basımı yapılan kitaplarından:
Roman: Babaevi, Avare Yıllar, Cemile, Murtaza, Bereketli Topraklar Üzerinde, Gurbet Kuşları, Evlerden Biri.
Öykü: Ekmek Kavgası, Grev, Çamaşırcının Kızı, Arka Sokak, Kardeş Payı.

BELLEK KUTUSU

"Yazmak için yaşamak, duymak, halkı algılamak gerekir. Bir yazar için çok gereklidir halkın içinde kalabilmek. Ve halkın değişimini algılamak. Eskimemek için... Hatta değişimi yakalamak, bu değişimin dışına düşmemek gerekmektedir."
Orhan Kemal

Onun yazınsal kimliği asıl bu dönemde var olur. O, köyden, kırsal kesimden gelen bir yazar değildir elbette. Ama taşra gerçeğinde büyümüştür. Bir tarım ve sanayi kentinden büyük kente göçen biridir. Tıpkı serüvenlerini anlattığı insanlar gibidir, o da İstanbul'a gelip Eyüp'e yerleşir. Varoşa yaşayan insanların yakınındadır. Büyük kentte tutunmaya çalışan **'küçük insan'**ların dünyasını sergiler şu ürünleriyle de: **Suçlu (1957), Devlet Kuşu (1958), Gâvurun Kızı (1959), Küçücük (1960), Gurbet Kuşları (1962), Sokakların Çocuğu, Mahalle Kavgası (1963), Bir Filiz Vardı (1965), Müfettişler Müfettişi, Yalancı Dünya, Evlerden Biri (1966), Arkadaş İşkaları, Sokaklarda Bir Kız (1968), Kötü Yol (1969).**

Orhan Kemal, kişisel serüvenine tanıklığından yola çıkarak yazdığı öykü ve romanlarında topluma, toplumun insan-çevre gerçeğine bakar. Ama asıl Türkiye'nin tarihsel/toplumsal değişim sürecine tanıklığı yazınsal birikiminin ikinci evresiyle başlar. Toprak kavgaları, feodalizmin can çekişmesi, tarımda makineleşme, kırsal kesim insanının Çukurova'ya göç edişi, onların ekonomik serüvenleri, insan ilişkileri... Sonrasında ise bu göçü izleyen başka göçün büyük kentteki sorunları...

★★★

Orhan Kemal'in toplumsal değişim süreçlerine tanıklığını üç temel nokta üzerinde değerlendirmek gerektiği kanısındayım. Bunun birincisi **tarihsellik**dir. Bu, **sınıf bilincini** de içerir. Yani yazın dünyasına baktığımızda Orhan Kemal'in sınıf bilincinden hareket eden bir yazar olduğunu görüyoruz. Bir başka boyut ise **toplumsallıktır**. Bu da **tanıklık** sürecini içeriyor. Diğer bir boyut ise **biyoselliktir**. Yansıtılarda **insan gerçekliğinin** bütün boyutlarını görüyoruz. Yani insanı dışsal gerçekliğiyle değil, bütün gerçekliğiyle yansıtmayı amaçlar.

★★★

Orhan Kemal'in, böylesi bir birleşimle, hem eleştirel hem de toplumsal gerçekçi edebiyata yeni bir tarz, yeni bir bakış açısı getirdiğini söyleyebiliriz. Bir başka önemli yan ise, toplumun alt tabakasındaki insanın varoluşsal gerçeğini yansıtmaya biçimidir. Zengin bir insan malzemesi sunar. Burada, daha çok, Çehov, vari bir öykücü/anlatıcı tavır egemendir. Romanlarında ise Gorki'ye yaklaşır.

O, yazdıklarıyla okura toplumun insanını gösterir. Yaşanılardan uzaklaşmaya, kopmaya değil; yakınlaşmaya, anlamaya, ifade etmeye yönelir. Okuma tutkumuzu körüklerken de, açtığı bilinç kapılarından hayatı kavramanın yolunu/yordamını gösteren bir yanı olduğunu da bilmem imlemem gerekir mi?

Evet, Orhan Kemal'i anımsarken; aklıma, okuma tutkumun geliştiği yıllar, toplumsal bilince erişmede önümüze açtığı aydınlık bakışıyla bulduğum günler gelir.

www.feridunandac.com

